

Pokorný, Jiří

NORDEK : plán severské hospodářské spolupráce v letech 1968–1970

Studia historica Brunensia. 2010, vol. 57, iss. 1, pp. [161]-179

ISSN 1803-7429 (print); ISSN 2336-4513 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/115325>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

JIŘÍ POKORNÝ

NORDEK. PLÁN SEVERSKÉ HOSPODÁŘSKÉ SPOLUPRÁCE V LETECH 1968-1970

Abstract

The study "NORDEK: Plan of Nordic Economic Cooperation in 1968–1970" is focused on development of Nordic cooperation at the end of 60's and its consequences in European integration of Nordic states at the beginning of 70's.

Key words

NORDEK, Nordic Cooperation, Norway, Denmark, Sweden, Finland, de Gaulle, 1968-1970, EC enlarging

Evropská integrace se v 60. letech ocitla ve slepé uličce, když prezident Charles de Gaulle v letech 1963 a 1967 vyslovil svůj nesouhlas s členstvím Velké Británie v Evropském hospodářském společenství (dále jen EHS), a tím zastavil celý proces rozšiřování společenství. Ne všechny země se ale chtěly s nastalou situací smířit. Například Dánsko neskrývalo zklamání z takového vývoje, a i když de Gaulle zdůrazňoval, že to neznamená žádnou překážku pro vstup ostatních žadatelů,¹ přesto se Dánsko rozhodlo pro setrvání mimo EHS. Hlavním důvodem byla neúčast Británie. Dánsko totiž nechtělo riskovat možnost, že by se mu omezil přístup na britský trh, jenž byl tou dobou hlavním odbytištěm většiny severských zemí.

V návaznosti na zastavení přístupových rozhovorů přichází právě dánský premiér Hilmar Baunsgaard² s návrhem na opětovné rozběhnutí jednání o vytvoření severské hospodářské a celní unie. Tím návrhem měl být plán

¹ Toto také de Gaulle vzkázal i dánské vládě.

² Hilmar Baunsgaard (1920–1989), dánský politik a státník, člen Det Radikale Venstres (RV). Od roku 1957 byl členem Folketingetu (dánský parlament), kde působil až do roku 1977. 1961–1964 zastával post ministra financí a v letech 1968–1971 byl předsedou vlády.

NORDEK. H. Baunsgaard navrhoval rozšířit současnou severskou spolupráci³ i do dalších oblastí. Fungování a existence severské hospodářské unie měla být postavena na vyvážení výhod a nevýhod, jež by z toho měly jednotlivým členům plynout. Baunsgaard si byl dobře vědom toho, že severské ekonomiky nejsou zcela kompatibilní. Jeho plán proto spočíval na myšlence, že by například nevýhody, jimž by muselo Švédsko čelit v souvislosti s dovozem dánských zemědělských produktů, byly vyváženy výhodami v oblasti průmyslu, plynoucí z celní unie. Návrh Baunsgaard přednesl na setkání Severské rady v Oslu v roce 1968. Jelikož mu nepředcházely žádné konzultace s ostatními premiéry, nevzbuzoval větší naději na úspěch.⁴

Vznik plánu

Výrazný obrat ve vnímání plánu nastal na příštím setkání Severské rady, pořádaném v dubnu 1968 v Kodani. Zde se předsedové vlád severských zemí shodli na tom, že nastíněná forma spolupráce může být cestou, jak usnadnit severským zemím přístup na evropský trh. Severská hospodářská unie může zajistit lepší prosazení na světovém trhu a posílit obchodní vztahy se třetími zeměmi. Byla zde ponechána možnost, aby se k hospodářské unii mohl později přidat i Island, který již v počátku odmítl účast na tomto plánu. Na setkání v Kodani padlo prohlášení, že by se užší spolupráce neměla týkat zahraniční a bezpečnostní politiky členských států.⁵

³ V roce 1952 byla založena Severská rada a během 50. let probíhala různá jednání o zavedení severské celní unie a severského výboru pro hospodářskou spolupráci. Na setkání Severské rady ze dne 17. srpna 1954 se proto dohodli, že budou dále jednat o možnostech vybudování společného severského trhu. Tato jednání se táhla bez jednoznačného výsledku až do konce 50. let, kdy byla nahrazena jednáním o celoevropské zóně volného obchodu. Konec jednání přinesl až vstup zemí do EFTA. K návratu tématiky severské hospodářské spolupráce došlo až po roce 1967 v právě souvislosti plánem NORDEK. Podrobněji: W e n d t, Franz: *Nordisk Råd 1952–1978*. Stockholm 1979; O l s e n , P. Johan – S v e d r u p , Bjørn Otto: *Europa i Norden*. In: P. J. Olsen – B. O. Svedrup (Eds.): *Europa i Norden. Europeisering av nordisk samarbeid*. Oslo 1998, s. 10–33; L a u r s e n , Johnny: *Det nordiske samarbeide som særveij? Kontinuitet og brud, 1945–1972*. Tamtéž, s. 34–63.

⁴ *The Nordek Treaty*. EFTA Bulletin. April 1970 XI, č. 3, s. 10–13. Citováno dle: <<http://www.ena.lu/mce.cfm>> (Cit. 1.2.2010).

⁵ Podrobněji: *Déclaration des Premiers Ministres des Pays Nordiques sur l'Intégration Européenne (Copenhague, 23 avril 1968)*. Archives historiques des Communautés européennes, Florence, Villa Il Poggiolo. Dépôts, DEP. Edoardo Martino, EM. Coopération nordique 1967–1969, EM 58. Citováno dle: <<http://www.ena.lu/mce.cfm>> (Cit. 1.2.2010); *The Nordek Treaty*. EFTA, s. 10–13; *The plan for a Nordic customs*

Na kodaňském setkání byl 23. dubna 1968 přijat program, stanovující v deseti bodech oblasti spolupráce:⁶

1. Vytvoření severské celní unie. Vnější celní tarify měly být vytvořeny na váženém průměru všech celních tarifů členských států, a to na stejné úrovni, nebo co nejbližší celním tarifům EHS. Zároveň měla být nastavena opatření proti dumpingu a levnému importu, jemuž mohli čelit v návaznosti na provedené změny.
2. Vznik severské spolupráce v oblasti zemědělství se měl zaměřit zejména na zavedení preferencí a smluvních cen a vytvoření bariér proti podporovanému exportu zemědělských produktů ze třetích zemí. Členské státy se shodly na spolupráci v oblasti exportu do třetích zemí.
3. Posílení spolupráce v oblasti rybolovu. Což znamenalo eliminaci omezení v obchodu pro tuto oblast, a také spolupráci v exportu do třetích zemí.
4. Posílení spolupráce v oblasti kapitálu. Jednalo se zejména o jeho pohyb mezi zeměmi a o snahu efektivního využití produkčních zdrojů.
5. Zavedení finanční podpory pro usnadnění adaptace na Severskou hospodářskou spolupráci. Podpora by zahrnovala financování projektů v oblasti regionálního rozvoje, průmyslového rozvoje, budování infrastruktury, projekty týkající se energetických zdrojů, výzkumu a vzdělání.
6. Zvýšení spolupráce severských zemí v oblasti obchodní a finanční legislativy.
7. Podpora konkurenceschopnosti v severských zemích a vytvoření nediskriminačních podmínek na společném trhu.
8. Zavedení spolupráce v oblasti průmyslové a energetické politiky a technickém výzkumu v této oblasti. Cílem má být zvýšení konkurenceschopnosti severského průmyslu a expanze v oblasti technicky náročných produktů.
9. Posílení spolupráce v oblasti rozvoje členských zemí.
10. Posílení spolupráce v oblasti vzdělávání s výhledem pro racionálnější využití zdrojů členských zemí.

Na programu je jasně čitelná i snaha o zlepšení konkurenceschopnosti severských zemí na poli světového a evropského trhu. Ta je znatelná nejmí-

union and common market. European NAVigator. Etienne Deschamps. Translated by the CVCE Citováno dle: <<http://www.ena.lu/mce.cfm>>. (Cit. 1.2.2010).

⁶ *The plan for a Nordic customs union and common market.* European NAVigator. Etienne Deschamps. Translated by the CVCE.

ce v ochotě podpořit větší diverzifikaci exportu, podporou investicemi do nových technologií a výzkumu. S tím úzce souvisí potřeba lepšího využití lidských a surovinových zdrojů severských zemí.⁷ V oblasti zemědělství je patrné úsilí zvýšit ochranu vlastních producentů a zvětšit podporu exportu. Podobná situace panuje i v oblasti rybolovu, snad jen s rozdílem, že zde není stanovena podpora producentům.

Obecně lze říci, že důsledky plánu severské hospodářské spolupráce měly být dalekosáhlejší, než jen zlepšení pozice v mezinárodním obchodě. Projevovaly se zde hlavně snahy o modernizaci průmyslu. Severské státy usilovaly o snížení nezaměstnanosti a o další budování státu blahobytu.⁸ Některé vlády v tom viděly také možnost získat dobré postavení pro budoucí vyjednávání o členství v ES. Proto NORDEK nelze chápat jako konkurenční podnik k ES.

Tendence o modernizaci průmyslu nejsou v severské spolupráci novým fenoménem, ale lze je nalézt již v plánech na vytvoření celní unie z konce 40. let. Avšak v porovnání s dřívějšími plány můžeme vidět, že tato oblast hraje v NORDEKu mnohem jasnější roli. Severské státy si tuto variantu spolupráce vybraly i proto, že byly v určitých oblastech výrazně exportně orientovány. Zároveň se jedná o malé nebo menší státy, proto může spolupráce v určitých oblastech, a s tím související opatření učiněná na mezinárodní úrovni, přinést výraznější efekt, než kdyby se o to pokoušely na národní úrovni.⁹ Celkově lze chápat tyto snahy jako přípravu na členství v ES nebo jako pokračování v národních strategiích severských států. Obecné požadavky nebo očekávání z plánu NORDEK mohou působit jako politická prohlášení,¹⁰ co se však opravdu skrývalo za rozhodnutím Dánska, Norska, Švédska a Finska participovat na projektu severské hospodářské spolupráce?

V případě Švédska musíme vzít v úvahu několik faktorů, jež mohly ovlivnit konečné rozhodnutí, zda se nakonec bude podílet na severské hospodářské spolupráci. Na jedné straně stojí zemědělství, které hraje i v ostatních státech důležitou roli, a na druhé straně průmysl. Švédské zemědělství bylo sice velice výkonné, nebylo ale ani zdaleka orientováno na export jako dánské zemědělství. Právě jižní soused vzbuzoval v tomto ohledu neklid

⁷ Jedná se o období, kdy se teprve objevují první naleziště ropy v severním moři, tedy období, kdy tyto země ještě nejsou energeticky plně soběstačné.

⁸ Stát blahobytu, neboli welfare state, někdy označovaný jako sociální stát.

⁹ S o n n e , Lasse: *NORDEK. A Plan for Increased Nordic Economic Co-operation and Integration 1968–1970*. Vaasa 2007, s. 97–98.

¹⁰ Původní návrh dánského premiéra měl charakter politické výzvy nebo prohlášení. Působilo to tak zejména díky absenci konzultací tohoto plánu s ostatními severskými předsedy vlád. To je také důvod, proč tento plán vzbuzoval spíše skepsi.

mezi zemědělci, kteří měli obavy z tlaku dánských producentů. Opačná situace panovala v oblasti průmyslu. Průmyslová modernizace byla jedním z klíčových zájmů země ve vyjednávání o NORDEKu. Švédsko chtělo lepší exportní a investiční možnosti pro svůj průmysl. To, že je celní unie v oblasti průmyslových produktů pro Švédsko na NORDEKu nejdůležitější, potvrdilo i ministerstvo financí ústy svého podsekretáře Hase Lundströma. Pokud se však ve Švédsku hovoří o severské spolupráci, je myšlena zejména švédsko-finská spolupráce. Soustředění se na Finsko mělo i další důvody. V roce 1968 podepsaly Saab a Valmet¹¹ důležitou obchodní smlouvu, jež měla zajistit nová pracovní místa ve Finsku. Další oblastí spolupráce měla být atomová energie a na to navazující výzkum. Struktura finského průmyslu vyhovovala švédské expanzi více než dánská a norská.¹²

Finsko sice bylo v nezávidění hodné pozici, pokud jde o jeho vztah se Sovětským svazem a samostatnost v zahraniční politice, přesto mělo velký zájem na NORDEKu. Finové s rozvojem severské hospodářské spolupráce spojovali plány na posílení sociálního státu, růst životní úrovně obyvatel a rozvoj průmyslového sektoru. V tomto směru zastávali mínění, že je daný cíl nejlépe dosažitelný v rámci severské hospodářské spolupráce. Politika finské vlády je provázána se situací finské marky. Finská marka prodělala v roce 1967 devaluaci, aby přilákala nové investice do země a zajistila domácím exportérům lepší pozici na světových trzích. Tímto způsobem vláda chtěla navýšit zahraniční poptávku po zboží a následně rozšířit výrobu a zajistit více pracovních míst pro své obyvatele. Následkem čehož se finská vláda musela potýkat s rostoucí inflací. K vylepšení stávající situace měla pomoci započatá vyjednávání o plánu NORDEK.¹³

Dánsko bylo iniciátorem plánu a zároveň největším zastáncem projektu. Kromě potřeby exportu zemědělských výrobků zde hrály svou roli i jiné faktory. Za jeden z nejdůležitějších lze považovat nastartovaný proces transformace dánského průmyslu. Od počátku 60. let lze sledovat růst dánského exportu v oblasti průmyslových výrobků, naopak vývoz zemědělských produktů stagnoval a spíše klesal.¹⁴ Odtud také pramení naděje, již dánská vláda do NORDEKu vkládala. Členství v NORDEKu mělo posílit

¹¹ Automobilová továrna založená ve finském Uusikaupunki. V roce 1968 došlo k spojení se švédským Saab-Scania a tím vzniklo nové uskupení Saab-Valmet. Blíže srov. Valmet Automotive. Citováno dle: <http://www.valmet-automotive.com/automotive/cms.nsf/pages/indexeng> (cit. 9.3.2010).

¹² S o n n e , L.: *NORDEK*, s. 99.

¹³ Tamtéž, s. 99–100.

¹⁴ Tamtéž, s. 64.

dánský průmysl v rámci severského regionu,¹⁵ a co nejlépe jej připravit na budoucí konkurenci v ES. Z pohledu Dánska NORDEK nebyl alternativou k ES, ale jakousi průpravou pro budoucí členství.¹⁶

Norsko nemělo na rozdíl od ostatních zemí jasnou představu, co může od NORDEKu očekávat.¹⁷ Absentoval zde plán na modernizaci průmyslu, jako byl ve Švédsku. Naopak norský průmyslový sektor se obával konkurence ze strany svého většího souseda. Norské zemědělství, jež bylo výrazně dotováno ze státní pokladny a nebylo určeno na vývoz, mělo spíše zajistit potravinovou soběstačnost země. Zemědělci se tedy obávali konkurence ze strany Dánska. Jediná oblast, do níž vkládali určité naděje, byl rybolov. Norsko mohlo doufat ve zrušení dovozních omezení a ve spolupráci v oblasti exportu. Celkově se nestavělo k plánu příliš nadšeně. Oblast, jež nakonec rozhodla, že Norsko vstoupilo do vyjednávání o NORDEKu, byla severská dimenze tohoto projektu.¹⁸

Vyjednávání a problémové otázky

Vyjednávání o NORDEKu a podmínkách členství byla započata nedlouho po představení samotného plánu. V červnu 1968 byla vytvořena šestičlenná komise, mající za úkol vytvořit do 1. ledna 1969 předběžnou zprávu, která by stanovila formu spolupráce severských zemí. Komise vycházela z předpokladu, že může dojít k nárůstu odstředivých tendencí u jednotlivých zemí, proto navrhovala takovou formu spolupráce, podporující jemné úpravy hospodářského systému severských zemí. Předběžná zpráva operovala s možnostmi spolupráce v oblasti hospodářské politiky, pohybu kapitálu, obchodní politice, celní politice, v oblasti průmyslu, vývoji nových technologií a energetickém výzkumu. Zabývala se i oblastí zemědělství, rybolovu a v neposlední řadě legislativou, jež by se stanovila pravidla volné soutěže. Předběžná zpráva poukazovala na možnosti spolupráce v oblasti vzdělávání, výzkumu a regionálním rozvoji. A uváděla nutnost vytvoření institucí, tak aby byla zajištěna funkčnost tohoto plánu. Dále se ještě pou-

¹⁵ To byla také oblast, kam směřovala převážná část průmyslového exportu Dánska.

¹⁶ Srovnání: Rasmussen, Morten: *The Political Economy of Danish European policy, 1950 to 1973*. Helsinky 2006. Citováno dle: <http://www.helsinki.fi/iehc2006/papers3/Rasmussen.pdf> (cit. 1.2.2010); Sonne, L.: *NORDEK*, s. 100–101.

¹⁷ V norštině NORDØK.

¹⁸ Frøroland, Hans Otto: *The Political Economy of Norway's Policy towards European Integration, 1948–73*. Citováno dle: <http://www.arena.uio.no/events/papers/norway48-73.pdf> (cit. 1.2.2010); Sonne, L.: *NORDEK*, s. 101.

kazovalo na nutnost vytvoření pravidel pro případné přistoupení nebo vystoupení z NORDEKu.

V mnoha oblastech, jako je celní politika, zemědělství a rybolov a finanční spolupráce se střetávaly zájmy jednotlivých států, proto jednání v těchto oblastech nebyla jednoduchá. Přesto předsedové vlád stanovili datum, do něhož chtěli jednání ukončit. Termín dokončení byl stanoven na únor 1970, kdy mělo dojít k plánovanému setkání Severské rady v Reykjavíku. Od 1. ledna 1972 měl být NORDEK plně funkční.¹⁹ Hospodářská unie se měla vytvořit na základě smlouvy. Měl zde být také ponechán prostor pro další integrační snahy, jež by samozřejmě závisely na dalších vyjednáváních členských států.²⁰

Jednání probíhala, jak na úrovni předsedů vlád, tak i na úrovni úředníků a expertů jednotlivých vlád nebo zainteresovaných ministerstev. Předsedové vlád se scházeli zejména v rámci setkání Severské rady. Díky těmto jednáním bylo dosaženo začátkem roku 1970 dohody o budoucím uspořádání NORDEKu a jeho dalším směřování. Bylo stanoveno, že smlouva bude uzavřena na dobu deseti let s možností prodloužení vždy o dalších deseti let. Konečných výsledků jednání bylo dosaženo na setkání Severské rady v Reykjavíku. Závěrečná verze smlouvy měla být připravena do 7. března 1970. Jednotlivé vlády poté smlouvu podepíší co nejdříve tak, aby mohly národní parlamenty smlouvu ratifikovat ještě před letními prázdninami.²¹

Vzhledem k již výše nastíněným očekáváním států od tohoto plánu a ekonomických rozdílů bylo možné očekávat neshody hned v několika oblastech. Jednalo se zejména o cla na průmyslové výrobky, zemědělství a rybolov. Další problémovou otázkou bylo znovu otevření jednání o vstupu do ES po odstoupení Charlese de Gaulla.

V rámci celních tarifů, kvót na dovoz a státní podpory průmyslu panovaly určité neshody. Švédsko požadovalo co nejnižší celní bariéry pro co nejširší paletu průmyslových výrobků. Tím by dosáhlo ještě významnějšího postavení na severském trhu. Pokud vezmeme navíc v potaz, že švédská průmyslová výroba tvořila více jak 50% z celkové severské výroby, není divu, že úplnou liberalizaci v této oblasti nepodporovaly zdaleka všechny průmyslové asociace. Jisté výhrady proti plánu měly dánské a norské průmyslové organizace. V případě Norska byl odpor proti členství v severské hospodářské unii daleko silnější než v Dánsku.²²

¹⁹ *The Nordek Treaty*. EFTA, s. 10–13.

²⁰ *1972 aim for Nordic economic union*. The Times, 15.1.1969, s. 22.

²¹ *The Nordek Treaty*. EFTA, s. 10–13.

²² S o n n e , L.: *NORDEK*, s. 164.

V oblasti zemědělství panovala obecně malá shoda mezi jednotlivými severskými státy. Již zmíněná protekcionářská opatření v případě Norska, Finska, ale i Švédska a naproti tomu velmi nízké výrobní ceny dánských produktů, vzbuzovaly v těchto zemích velké obavy z ohrožení jejich zemědělského sektoru. V případě Norska se místy jednalo přímo o „panickou hrůzu“²³ z možného ohrožení zemědělské produkce, které někteří považovali dokonce za „ohrožení národní bezpečnosti země“.²⁴ Dalším důvodem proč se Norsko tak zdráhalo přistoupení na společnou zemědělskou politiku, byl i fakt, že se obávalo omezení možnosti dotací do tohoto sektoru. Dotace do zemědělství nehrály pouze roli podpory produkce, ale představovaly nástroj k vyrovnání životní úrovně zemědělce a dělníka. Při zrušení dotací do zemědělství by mohlo v Norsku dojít k částečnému nabourání sociálního systému.²⁵

Opačná situace se nacházela v oblasti rybolovu. Norsko žádalo zrušení množstevních omezení na dovoz mořských produktů do členských zemí. V této oblasti nebylo s výsledkem zcela spokojeno, především poté, co severské země nesouhlasily se stanovením minimální ceny pro výkup ryb.²⁶ Avšak vzhledem k velikosti norského exportu nehrál severský trh nejdůležitější roli. Spolupráce v oblasti exportu do třetích zemí tak byla dostatečnou podporou pro norský rybolov.

Pokud vezmeme v úvahu strukturální a ekonomické rozdíly severských zemí, je nutné podotknout, že jednání lze považovat za úspěšné. Severské země totiž dokázaly dosáhnout kompromisu, se kterým byly ochotny souhlasit všechny podílející se státy.

²³ Podobná situace nastala i při vyjednáváních Norska o vstupu do ES/EU.

²⁴ Norsko se od konce druhé světové války snažilo o co největší potravinovou soběstačnost. Výsledkem měla být větší nezávislost na okolních a světových trzích. Zemědělství nebylo v jejich případě koncipováno na vývoz, protože ceny zemědělských produktů výrazně převyšovaly nejen světové, ale dokonce i evropské ceny potravin.

²⁵ Srovnání: Archer, Clive – Sogner, Ingrid: *Norway and Europe: 1972 and Now*, Journal of Common Market Studies. September 1995, č. 3, s. 389–410; Archer, Clive – Sogner, Ingrid: *Norway, European Integration and Atlantic Security*. Oslo 1998; Knudsen, F. Olav – Sæter, Martin: *Norway*. In: H. Wallace (Ed.): *The Wieder Western Europe. Reshaping the EC/EFTA Relationship*. London, New York 1992. s. 179–193; Sone, L.: *NORDEK*, s. 148–165.

²⁶ *1972 aim for Nordic economic union*, The Times, 15.1.1969, s. 22.

Institucionální struktura

Vraťme se však ještě k výsledkům jednání a představme si institucionální model, na němž měl stát plán NORDEK. Na základě jednání předsedů vlád a úředníků bylo dohodnuto, že institucionální podoba NORDEKU bude mít následující podobu: Ministerská rada se bude skládat z jednoho člena z každé členské země, ten bude plně odpovědný za prováděnou spolupráci. Rozhodování v tomto orgánu bude probíhat na základě jednomyslnosti. Dalším orgánem měl být Stálý výbor vládních úředníků, ten by měl připravovat rozhodnutí pro ministerskou radu. V technických otázkách má právo rozhodovat v zastoupení rady. Mělo dojít k vytvoření Kooperačních výborů pro různé oblasti, ty by se skládaly ze specialistů vládních administrativ členských zemí. Dále mělo dojít k vytvoření Sekretariátu, jenž by plnil úkoly ministerské rady a dalších spolupracujících institucí. Sekretariát by byl pod vedením čtyř ředitelů, jmenovaných na základě konzultace s vládami členských států. Posledním plánovaným orgánem byl Poradní výbor. Ten se měl skládat z reprezentantů průmyslu, komerčního sektoru, zemědělství, rybolovu, zástupců spotřebitelů, zaměstnaneckých asociací a obchodních unií.

Představitelé všech čtyř zemí se dohodli, že v návaznosti na tyto instituce bude vytvořena Severská investiční banka, která bude mít nezávislý statut, a Rozhodčí výbor, jež by měl plnit funkci soudního dvoru. Je zde také zřetelně vidět, že se autoři při tvorbě tohoto institucionálního modelu inspirovali u ES, odkud mohli převzít mezivládní institucionální struktury ES. V tomto ohledu je možné vidět, jakým směrem se měla do budoucna ubírat severská spolupráce. Instituce NORDEKu nám ukazují, že pro severské státy byla v minulosti, a pro některé je i dnes, nejschůdnější mezivládní spolupráce s velkou mírou konsensu.

Podpora plánu?

Práce na plánu NORDEK zaznamenala svůj ohlas i mezi veřejností, jež se k projektu ve všech zemích stavěla pozitivně. Nejvýraznější podporu měl asi v Dánsku a Finsku. V Dánsku NORDEK nejvýrazněji prosazovala levice, směrem k pravici tyto aktivity slábly. Ve Finsku měl NORDEK větší podporu u obyvatel s vyšším stupněm vzdělání a u lidí, kteří měli dobré informace o projektu. Naopak finští zemědělci měli obavy z možného dopadu finského členství v NORDEKu na zemědělský sektor.²⁷ S vytvořením severské hospodářské unie souhlasila také většina obyvatel v Norsku. Výraznějšího

²⁷ S o n n e , L.: *NORDEK*, s. 161–162.

ohlasu se NORDEKu ale dostalo až ve volební kampani v roce 1972, kdy měli voliči rozhodnout o vstupu jejich země do ES. Během před-referendové kampaně se zformovala silná opozice k norskému členství v ES, *Nei til EF*.²⁸ Toto sdružení bylo vytvořeno, aby zabránilo norskému členství v ES, a v rámci své volební kampaně prosazovalo plán NORDEK jako přijatelnou variantu pro Norsko.²⁹ I švédští obyvatelé se stavěli za členství jejich země v NORDEKu, avšak přesnější míra podpory nebo příklad, na kterém jí bylo možné vyjádřit, lze z dostupných pramenů jen těžce vyjádřit. Můžeme se pouze domnívat, že na základě rozložení podpory průmyslového sektoru a politických stran souhlasila s členstvím Švédska v NORDEKu i většina populace této země. S jistotou pak můžeme pouze konstatovat, že NORDEKu dávali Švédové přednost před přidružením k EHS.

Pokud jde o politické stany, tak tam se nám jasně ukazuje, že sociálně demokratické strany napříč všemi severskými zeměmi podporují zapojení své země do Severské hospodářské unie. S NORDEKem souhlasily i ty strany, jež ho upřednostňovaly před vstupem do ES, jako například norská Strana středu. Odmítavě se k NORDEKu stavěla radikální levice a radikální pravice. Spolu s nimi i konzervativní strany, jež preferovaly členství svých zemí v ES jako například norská *Høyre*. Obecně se však politické strany stavěly kladně k členství svých zemí v NORDEKu. Nejvýraznější podporu vykazovaly politické strany ve Švédsku a Norsku, vysokou podporu však měly i v Dánsku a Finsku.³⁰

„Jako ledovec, který potopil Titanik“

Avšak to, jaký bude konečný osud plánu NORDEK, záviselo na postoji každé ze zúčastněných zemí ke konečnému výsledku jednání. Závěrečné požadavky byly jedním z faktorů, jež ovlivňovaly finální verzi smlouvy a její osud. Byly zde ale i četné vnější proměnné, jež měly v konečné fázi rozhodující slovo v otázce úspěchu a neúspěchu NORDEKu. Proto se nejdříve pojďme vrátit k závěrečné fázi vyjednávacímu procesu. Poté se zaměříme na vnější faktory, které zapříčinily selhání plánu NORDEK.

²⁸ Ne ES.

²⁹ Srovnání: Archer, C. – Sogner, I.: *Norway and Europe*, s. 389–410; Archer, C. – Sogner, I.: *Norway, European Integration*; Knudsen, F. O. – Saeter, M.: *Norway*, s. 179–193.

³⁰ Podrobněji: Sonne, L.: *NORDEK*, s. 148–165; Wiklund, Claes: *Nordic Cooperation in the Seventies Trends and Patterns*, Scandinavian Political Studies 2 (New Series), 1979, s. 99–119; Wiklund, Claes: *The Zig-zag Course of the NORDEK Negotiations*, Scandinavian Political Studies 5, 1970, s. 307–336.

Na konečné etapě jednání se kromě zvýšených požadavků některých zemí projevila změna uvnitř ES. Po odstoupení francouzského prezidenta Charlese de Gaulla v roce 1969 nastalo uvolnění ve společenství. Změna prostředí se výrazněji projevila na Haagském summitu, konaném v roce 1969. Zde se také členské země dohodly na možnosti pokračovat v pozastavených jednáních o rozšíření ES. Díky tomu, že Dánsko i Norsko měly podány přihlášky do ES, se tato nová situace týkala i dalších zemí NORDEKu. V návaznosti na Haagský summit³¹ vydala finská vláda 12. ledna 1970 prohlášení, že je připravena dokončit jednání o NORDEKu. Stanovila si však podmínku. „*Jestliže jedna se zemí začne vyjednávat s ES o členství v ES ještě během jednání o NORDEKu, nebo předtím, než začne tato smlouva platit, tak si Finsko vyhrazuje právo okamžitě vystoupit z jednání, a to i v průběhu implementace, po podepsání smlouvy.*“³² Dále Finsko požadovalo, aby bylo stanoveno: „*Pokud se některá země rozhodne vstoupit do ES, tak si další země NORDEKu rezervují právo zastavit implementaci NORDEKu v oblastech, které by byly spojením s ES pozměněny oproti původnímu znění smlouvy NORDEK.*“³³ To měla být výstraha pro ostatní země, podílející se na plánu NORDEK. Současně tím blokovalo vyjednávání s ES až do roku 1972, tedy po dobu implementace smlouvy NORDEK. Tato podmínka činila celou smlouvu velice zranitelnou a hrozilo téměř kdykoli přerušení jednání nebo implementace smlouvy. Ostatní země tuto podmínku nikterak neodsuzovaly a chápaly to spíše jako důkaz toho, že se Finsko z jistých důvodů nemůže stát členem NORDEKu, aniž by byla tato podmínka součástí smlouvy.³⁴

31 Haagský summit z roku 1969 byl přelomovou událostí v oblasti dalšího směřování evropské integrace. Celá integrace, nejen proces rozšiřování, byla ochromena politikou de Gaulla, který politikou „prázdných křesel“ (neúčastnění se důležitých jednání) docílil tzv. Lucemburského kompromisu (oddálení přechodu na další úroveň integrace a prosazení možnosti užití práva veta při hlasování v Radě). Důvodem pro svolání Haagského summitu byla snaha se odpoutat od dlouhodobé stagnace. Zpráva ze setkání hlav států a vlád z Haagu (předložena M. Jean Pierem Brunetem, hlavou zahraniční kanceláře francouzského ministerstva financí) se vžíla do povědomí veřejnosti pod hesly „*dokončení, prohloubení, rozšíření*“. *Dokončení* programu jednotného trhu, dále *prohloubení* současné míry spolupráce a integrace (trvalo patnáct let, než evropská politická spolupráce našla cestu vedoucí k Jednotnému evropskému aktu – JEA) a konečně i *rozšíření* ES o nové členy. Zdroj: F i a l a , Petr – P i t r o v á , Markéta: *Evropská unie*. Brno 2003, s. 91–94.

32 S o n n e , L.: *NORDEK*, s. 176.

33 Tamtéž, s. 176.

34 S t a m p e h l , Jan: *Ist Finland ein Nordisches Land? Der Nordek-Prozess 1968–1970 als Fallstudie*. Magisterarbeit zur Erlangung des akademischen Grade Magister Artium (M. A.) im Fach Skandinavistik. Humboldt-Universität zu Berlin, Philoso-

Finsko ale nebylo jedinou zemí, jež si ke konci vyjednávání kladla nové požadavky a snažila se z dané situace vytěžit co nejvíce. Norsko mělo na Švédsko celý seznam požadavků. Jedním z nich bylo, aby Švédsko výměnou za snížení cla na dovoz automobilů zadalo zakázky norským dodavatelům. Tento problém byl vyřešen díky Volvu, které mělo velký zájem na pokračování spolupráce s norskými partnery. Norsko požadovalo i výjimky v rámci harmonizace cel pro železo, chemii, plasty a některé strojírenské výrobky. Důležitou otázkou byla i problematika transportu v lodní dopravě, zde země dohodly dohody, že se tato otázka bude řešit na úrovni Severské rady. Finsko chtělo také navýšení finanční částky pro fondy z 2,2 miliardy švédských korun na 2,7 miliardy. Dále požadovalo navýšení základního kapitálu Severské investiční banky z 200 miliónů amerických dolarů na 400 miliónů. K navýšení finančních prostředků ve fondech nakonec nedošlo, přesto způsob rozdělení peněz mezi jednotlivé oblasti finské požadavky uspokojil.³⁵ Podobným způsobem byl vyřešen požadavek na navýšení základního kapitálu Severské investiční banky. Ten byl sice ponechán na hodnotě 200 miliónů amerických dolarů, existovala zde zároveň možnost jeho navýšení až na 500 miliónů.³⁶ Dánsko, ani Švédsko neměly ke konci jednání žádné významné požadavky, respektive byly dostatečně uspokojeny zisky, jež jim NORDEK přinášel. Dánsko totiž získalo lepší přístup na ostatní severské trhy s potravinami a dotace do zemědělství. Švédsko dosáhlo podobného úspěchu v oblasti průmyslové výroby.

S blížícím se koncem jednání o plánu NORDEK, započala jednání uvnitř národních vlád a parlamentů o způsobu ratifikace a implementace smlouvy. Jednalo se také o datu, kdy má k ratifikaci a podpisu smlouvy dojít. První rozhodnutí padlo v Dánsku, to se již 4. února 1970 rozhodlo, že smlouvu podepíše a zároveň stanovilo, že ratifikační proces proběhne ve Folketingu³⁷. Další zemí, jež se rozhodla smlouvu podepsat, bylo Norsko. To svůj záměr ohlásilo 6. března. 9. března proběhla jednání Olofa Palmeho³⁸ s Urho Kek-

phische Fakultät II, Nordeuropa-Institut, Berlin 2002. Citováno dle: <http://edoc.hu-berlin.de/master/stampehl-jan-2002-01-22/HTML/> (cit. 1.2.2010).

35 Finské požadavky byly uspokojeny především díky slíbené podpoře pro inovaci průmyslu a částečně i díky možnosti zisku financí pro jejich zemědělství.

36 S o n n e , L.: *NORDEK*, s. 176–179.

37 Dánský parlament.

38 Olof Palme (1927–1986), švédský státník politik a dlouholetý člen Sveriges Socialdemokratiska Arbetar Partie (SAP). V roce 1953 se stal osobním tajemníkem předsedy vlády Tage Erlander. Od roku 1958 působil jako člen Rikstingu (švédský parlament). 1963 zastával úřad ministra bez portfeje, 1965 mistr dopravy, 1967 mistr školství a současně i ministr pro církevní záležitosti. Švédským premiérem byl od roku 1969–1976, poté od roku 1982, až do svého zavraždění v roce 1986.

konenem.³⁹ Po skončení jednání oznámilo Švédsko svůj záměr podepsat smlouvu. Podpis přislíbilo i Finsko a zároveň se zavázalo, že 24. března na zasedání vlády oficiálně zmocní svého ambasadora v Kodani k podpisu smlouvy. Ta byla během měsíce března dokončena. Slavnostní podpis smlouvy NORDEK se měl konat 2. dubna 1970 na hradě Christianborg v Kodani. V platnost měla vstoupit během léta 1970, aby mohly do konce roku začít vznikat instituce. Harmonogram implementace byl stanoven s ohledem na blížící se vyjednávání některých zemí o vstupu do ES. Poté byla plánována prezentace NORDEKu v EFTA. Zde měl být prezentován jako prostředek, vedoucí k nárůstu obchodu uvnitř společenství a k liberalizaci v oblasti zemědělství.⁴⁰ Úspěch jednání o plánu NORDEK je nezpochybnitelný. Dánsko, Norsko, Švédsko a Finsko dokázaly během let 1968-1970 sjednotit protichůdné zájmy v jednotlivých oblastech a dohodnout se v krátkém časovém rozmezí na jednom plánu hospodářské spolupráce.

Ke konci března bylo vše připraveno k podpisu smlouvy, jenž měl proběhnout v Kodani. Příhodilo se však cosi neočekávaného. 24. března finská vláda oznámila své rozhodnutí smlouvu nepodepsat.⁴¹ Lasse Sonne to trefně vyličil, když napsal: „*Jako ledová kra, která způsobila potopení Titaniku, přišlo finské rozhodnutí z 24. března 1970 nepodepsat smlouvu NORDEK.*“⁴² Výsledkem šokujícího rozhodnutí bylo velké zklamání u ostatních partnerů. Postup ostře odsoudil dánský premiér Hilmar Baunsgaard a i jeho norský protějšek Per Borten⁴³. Olof Palme to raději odmítl komentovat.⁴⁴

Jaké Finsko uvedlo důvody pro nepodepsání smlouvy? A jaké byly pravé důvody, proč tak Finsko neučinilo? Z komuniké z 24. března ze zasedání finského kabinetu je vidět nejistota z toho, co udělat, jak se zachovat. Finská vláda zde totiž v prvním bodě potvrdila, že výsledky jednání byly v podstatě úspěšné a shodovaly se s původními záměry vlády. V druhém bodě se uvádí, že podpis smlouvy by znamenal začátek implementace. Ve

³⁹ Celým jménem Urho Kaleva Kekkonen (1900–1986) byl finský politik a státník. V roce 1940 byl jeden ze dvou poslanců parlamentu, kteří hlasovali proti začlenění finského území do SSSR. Úřad předsedy vlády zastával v letech 1950–1956. Po smrti Juho Kusti Paasikivi se stal prezidentem a tento úřad vykonával v letech 1956–1981. Je také znám jako jeden z tvůrců linie zahraniční politiky, tzv. linie Paasikivi-Kekkonen.

⁴⁰ Sonne, L.: *NORDEK*, s. 176–191.

⁴¹ Stalo se tak na jednání, které mělo pouze formálně potvrdit podpis smlouvy.

⁴² Sonne, L.: *NORDEK*, s. 183.

⁴³ Per Borten (1913–2005), politik, státník a člen Senterpartiet (SP) – Strana středu. V letech 1953–1973 byl členem Stortingu. Úřad předsedy vlády vykonával v letech 1965–1971.

⁴⁴ Sonne, L.: *NORDEK*, s. 183.

třetím bodě se odvolává na současný stav v ES. Komuniké se zmiňuje, že za současných okolností, kdy některé země zahájily jednání s ES,⁴⁵ se jeví budoucí existence NORDEKu jako nejasná. Čtvrtý bod oznamuje záměr vlády smlouvu nepodepsat.⁴⁶

Proč se tak Finsko nakonec rozhodlo? Hlavní úlohu zde sehrál Sovětský svaz. Finsko sice již během jednání deklarovalo, že SSSR nemá žádné větší námitky proti plánu NORDEK.⁴⁷ 24. února čekala Kekkonena cesta do Moskvy, kde měl s Brežněvem, A. Kosynem a N. Podgornym diskutovat o plánu NORDEK. Kekkonen byl v Moskvě vystaven kritice a na Finy byl vyvíjen tlak, aby prodloužili Smlouvu o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci. Nic však nenaznačovalo tomu, že se SSSR zásadně staví proti členství Finska v NORDEKu. 18. března se setkal Kekkonen s Karjalainenem⁴⁸ a Koivistem.⁴⁹ Tehdy se definitivně rozhodli podepsat smlouvu prostřednictvím svého ambasadora v Kodani. Finská vláda měla učinit pouze formální rozhodnutí a tím potvrdit jejich jednání. Karjalainen dostal za úkol o tomto rozhodnutí před zasedáním vlády informovat sovětského ambasadora v Helsinkách. 23. března požádal sovětský ambasador o setkání s ministrem zahraničí. Na setkání mu sdělil „přání“ Moskvy, aby se Finsko nestalo součástí NORDEKu. Měl se také vyjádřit v tom směru, že finská vláda udělá určitě vše proto, aby zajistila, že se pomocí NORDEKu nezapojí do západní Evropy. Následovalo setkání Kekkonen, Karjalainen a Koivisto, kde se rozhodli smlouvu nepodepsat. Koivisto se stavěl proti Kekkonenovi a chtěl bojovat dál za NORDEK. Ve vládě se proti rozhodnutí nepodepsat smlouvu postavil ministr průmyslu a obchodu Gerls Teir.⁵⁰

⁴⁵ V tomto bodě se jasně dovolává na část, která ve smlouvě stanovuje, již výše zmíněnou podmínku: Jestliže jedna se zemí začne vyjednávat s ES o členství v ES ještě během jednání o NORDEKu, nebo předtím, než začne tato smlouva platit, tak si Finsko vyhrazuje právo okamžitě vystoupit z jednání, a to i v průběhu implementace, pokud tato smlouva bude už podepsána.

⁴⁶ *Communique from the Finnish Cabinet meeting on NORDEK on March 24, 1970.* Archives historiques des Communautés européennes, Florence, Villa Il Poggiolo. Dépôts, DEP. Edoardo Martino, EM. Coopération nordique 1967–1969, EM 58. Citováno dle: <http://www.ena.lu/mce.cfm> (cit. 1.2.2010).

⁴⁷ Problém by vznikl, pokud by došlo k napojení NORDEKu na ES, za současného stavu to bylo ve Finsku, na rozdíl od Dánska, vnímáno jako alternativa k ES a ne pouhá krátkodobá náhražka.

⁴⁸ Ministr zahraničních věcí.

⁴⁹ Mauno Koivisto (narozen 1923), finský státník a politik. V letech 1966–1967 zastával post ministra financí. Úřad předsedy vlády vykonával v letech 1968–1970 a 1979–1982, v roce 1972 byl zastupujícím předsedou vlády. V roce 1982 byl zvolen prezidentem Finské republiky a tento úřad vykonával až do roku 1994.

⁵⁰ Podrobněji: S t a m p e h l , J.: *Ist Finland*; S o n n e , L.: *NORDEK*, s. 176–191;

V závěrečném rozhodování měl důležitou úlohu zejména Kekkonen, který zastával názor, že komunismus je hlavním politickým proudem budoucnosti.⁵¹ Navíc se také obával toho, že by cena za NORDEK byla až příliš vysoká. SSSR díky tomu dosáhl v roce 1970 svého. Smlouva o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci byla nakonec podepsána, v mírnější verzi než ta původní. Konec plánu NORDEK měl za následek rozběhnutí vyjednávání Dánska a Norska o vstupu do ES. Přesto jednání o NORDEKu nebyla zcela bezvýsledná, jak by se na první pohled mohlo zdát. V roce 1971 byla v návaznosti na předešlá jednání založena Severská rada ministrů a v letech 1975/76 i Severská investiční banka. To je důvod, proč byla jednání ve svém výsledku částečně úspěšná.

NORDEK nebo ES?

Přesto, že jednání o NORDEKu již dávno skončila, tak i nadále ovlivňovala další směřování Dánska a Norska, tedy zemí, jež stály na prahu přístupových jednání o členství v ES. Výsledný vliv plánu NORDEK byl v obou státech trochu odlišný a to hned z několika důvodů. Jedná se o postoj k plánu NORDEK, postoj k integraci jako k celku, orientaci zahraničního obchodu a v neposlední řadě i ideovou orientaci obyvatel. Na základě těchto ukazatelů můžeme poté vyhodnotit, jaký vliv mohl mít plán NORDEK na tyto země v jejich dalších integračních snahách.

Norsko mělo k plánu NORDEK, na rozdíl od ostatních tří zemí, poněkud rezervovaný vztah. Norský zahraniční obchod s ostatními severskými zeměmi sice během členství v EFTA narostl, přesto na NORDEKu nemělo takový zájem jako ostatní tři země. Ty měly jasnou vizi ohledně severské hospodářské unie. Jedním z hlavních důvodů, které tak Norsko přiměly k tomu, aby se podílelo na tomto plánu, byla jednak oblast rybolovu.⁵² Dále také to, že se Švédsko na konci 60. let stalo pro Norsko jeho největším obchodním partnerem. Pokud jde o participaci Norska na plánu NORDEK, tak to nesla ne příliš dobře Velká Británie,⁵³ ta potřebovala severské země při svém vyjednávání o vstupu do ES. Bez severských zemí by byla britská pozice přece jen poněkud oslabena.

Wiklund, C.: *Nordic Cooperation*, s. 99–119; Wiklund, C.: *The Zig-zag Course*, s. 307–336.

51 Jutikala, Eino – Pirinen, Kauko: *Dějiny Finska*. Praha 2001, s. 267–271.

52 Díky NORDEKu mohlo Norsko získat lepší exportní podmínky, než mělo doposud.

53 *Oslo's risk in wooing Nordek and EEC*. The Times, 11.3.1970, s. 6.

Postoj k NORDEKu byl do jisté míry schizofrenní, na jedné straně mělo norské členství v NORDEKu větší podporu než jeho členství v ES, na druhé stranu politici prosazovali i norské členství v ES.⁵⁴ Tato „rozdvojenost“ se jasně ukázala při referendu v roce 1972, kdy hnutí *Nei til EF*⁵⁵ poukazovalo na to, že pro Norsko je lepší alternativou právě NORDEK a požadovalo po vládě znovu otevření jednání o tomto plánu. Pro odpůrce norského členství v ES znamenal NORDEK jistou severskou alternativu, která by byla více přijatelná, než samotné členství v ES. Pokud vezmeme v úvahu, jakou roli hrála tato argumentace u opozice k norskému členství v ES,⁵⁶ lze předpokládat, že nebýt plánu NORDEK, byla by podpora obyvatel norskému členství v ES větší. Zda by to ale stačilo na to, aby se Norsko stalo členem ES, nelze potvrdit. S jistotou lze však říci, že pokud by plán NORDEK uspěl, bylo by norské členství v ES ještě méně pravděpodobné.⁵⁷ Proto lze říci, že NORDEK měl značný, přesto zdaleka ne rozhodující, vliv na konečný výsledek referenda z roku 1972, jež mělo rozhodnou, zda se Norsko stane členem ES nebo zůstane mimo společenství.

Dánsko díky svému zemědělství mělo velký zájem na členství v EHS, z něhož by mohlo dobře profitovat. Po podání britské žádosti o členství v evropských společenstvích, bylo jasné, že pro Dánsko ani jiná alternativa neexistuje. Následná veta v letech 1963 a 1967 francouzského prezidenta Charlese de Gaulla britskému členství znamenala stop i pro Dánsko. Především druhé veto přineslo Dánsku velké zklamání, a přestože dal de Gaulle jasně najevo, že se veto vztahuje pouze na Velkou Británii, bylo členství v ES pro Dánsko bez Velké Británie nepřijatelné. Proto Dánsko hledalo

⁵⁴ Pro potvrzení domněnky, že NORDEK měl větší podporu u veřejnosti než členství Norska v ES, sice neexistují žádné výzkumy veřejného mínění. S velkou mírou jistoty lze však tvrdit, že tomu tak skutečně bylo. Nejvlivnější občanské uskupení *Nei til EF* ve své předreferendové kampani prezentovalo NORDEK jako přijatelnou variantu pro mezinárodní integraci Norska. Podobné stanovisko zastávala i norská Strana středu, která měla silné postavení mezi zemědělci a v severních, málo obydlených oblastech Norska. Výsledky referenda pak ukazují, že tyto skupiny obyvatel se nakonec postavily proti členství Norska v ES. Navíc i většina obyvatel podporující členství Norska v ES se nestavěla proti plánu NORDEK, výjimkou snad může být pouze strana *Høyre*, která prosazoval norské členství v ES na úkor plánu NORDEK.

⁵⁵ *Ne ES.*

⁵⁶ Podrobněji k této otázce: Archer, C. – Sogner, I.: *Norway and Europe*, s. 389–410; Archer, C. – Sogner, I.: *Norway, European Integration*; Knudesen, F. O. – Saeter, M.: *Norway*, s. 179–193; Sonne, L.: *NORDEK*; Wiklund, C.: *Nordic Cooperation*, s. 99–119; Wiklund, C.: *The Zig-zag Course*, s. 307–336.

⁵⁷ Veřejnost, jak už bylo výše zmíněno, preferovala NORDEK před ES a norská účast v NORDEKu by tyto preference pouze potvrdila.

již delší dobu cestu, jak uspokojit své potřeby. NORDEK představoval východisko z patové situace. Dánsko v něm vidělo možnost, jak si alespoň částečně vynahradiť ztráty z neuskutečněního vstupu do EHS, a zároveň i dobrou přípravu na budoucí členství v ES. Tímto směrem vedlo dánskou i svou strategii při jednání o výsledné podobě plánu. V rámci těchto jednání dosáhlo lepšího přístupu pro své zemědělské produkty na ostatní severské trhy a zároveň i možnost, jak připravit svůj průmysl na konkurenční prostředí, které by ho čekalo i v EHS. Oba požadavky Dánska byly splněny, proto mohlo být plně spokojeno s výsledky vyjednávání.⁵⁸

Neúspěch plánu NORDEK nemile překvapil dánského předsedu vlády, jenž odsoudil finské rozhodnutí.⁵⁹ Jediná možnost, která nyní Dánsku zbývala, bylo opětovné zahájení rozhovorů o členství v ES. Samotný plán NORDEK na dánský postoj k integraci neměl tak velký vliv jako v Norsku, přesto i zde se před referendem o vstupu Dánska do ES objevily názory, že je pro Dánsko vhodnější severská spolupráce, respektive EFTA než ES. V tomto směru však v Dánsku převládl pragmatismus před ideologií. Situaci dobře vystihuje jedno z hesel, zaznívajících před referendem: „*Raději jedna koruna v kapse, než deset utkvělých představ v hlavě.*“⁶⁰ A ani hnutí vystupující proti dánskému členství v ES, Folkbevægelsen mod EF,⁶¹ nemělo takovou podporu ve společnosti jako norské Nei til EF. Dánsko se také díky pragmatičtějšímu postoji k evropské integraci stalo v roce 1973 členem ES.

Závěrem

Při zpětném hodnocení plánu lze konstatovat, že NORDEK a jeho selhání mělo vliv na obě zmíněné země. V Norsku částečně přispělo k tomu, že Norové nakonec odmítli vstup do ES. Naopak v Dánsku to byl podnět k tomu, aby změněné situace využili a vstoupili do ES. U těchto dvou zemí je také vidět rozdílnost v míře pragmatismu. Ten mohl částečně souviset se zahraničním obchodem obou zemí. Dánsko bylo přece jenom více orientováno na Velkou Británii a na trhy ES. Norsko zase více preferovalo severské země,

⁵⁸ Srovnání: Busck, Sten – Poulsen, Henning (eds.): *Dějiny Dánska*. Praha 2007, s. 266–281; Sonne, L.: *NORDEK*, s. 183; Sychra, Zdeněk: *První rozšíření: Velká Británie, Dánsko, Irsko*. In: P. Fiala – M. Pitrová (eds.): *Rozšiřování ES/EU*. Brno 2003, s. 51–54; Wiklund, C.: *Nordic Cooperation*, s. 99–119; Wiklund, C.: *The Zig-zag Course*, s. 307–336.

⁵⁹ Sonne, L.: *NORDEK*, s. 183.

⁶⁰ Busck, S. – Poulsen, H. (eds.): *Dějiny Dánska*, s. 281.

⁶¹ Lidové hnutí proti ES.

zvláště Švédsko, a nezanedbatelnými partnery v zahraničním obchodě byly i USA a Kanada. Z toho vyplývá, že Norsko nebylo tak závislé na trzích ES a díky tomu zde nebyl takový tlak veřejnosti na vstup do ES. Mezi důvody, jež nakonec vedly k tomu, že se Dánsko a Norsko v 70. letech vydaly každé jinou cestou v oblasti evropské integrace, můžeme zařadit: neúspěch plánu NORDEK, rozdílná struktura hospodářství, odlišná ekonomická orientace exportu a i různá míra pragmatismu.

Důvodem vzniku plánu NORDEK byla nově nastalá situace uvnitř ES, kdy francouzský prezident de Gaulle blokoval vstup Velké Británie do ES. Nastalá situace neumožňovala žadatelským zemím, aby se staly členy organizace. Proto se Dánsko rozhodlo navázat na předešlé severské integrační snahy a dalo podnět ke vzniku severské hospodářské unie – NORDEK. Této možnosti využily i další severské země, mezi něž patřily Norsko, Švédsko a Finsko. Island se rozhodl, že se prozatím nebude na plánu severské hospodářské spolupráce podílet.

Obecně bylo účelem tohoto plánu zvýšit hospodářskou úroveň severských zemí, zlepšit jejich konkurenceschopnost na evropském a i na světovém trhu. Každá z participujících zemí se proto snažila z plánu ekonomicky co nejvíce profitovat. Švédsko požadovalo celní unii pro průmyslové výrobky, to samé požadovalo Dánsko pro zemědělské produkty. Finsko se snažilo vyrovnat s vysokou inflací a přispět k budování svého státu blahobytu. Norské představy o své roli v tomto plánu nejsou tak jasné. Přesto zde vidělo výhody pro svůj rybolovný průmysl a i pro námořní dopravu, jež by mohla výrazně profitovat z rostoucího obchodu mezi členskými státy.

Některé země mu dávaly přednost před ES, protože se členy této organizace z politických důvodů stát nemohly, jako například Finsko. Byly zde však také státy jako Švédsko, které se z důvodu své neutrality nechtěly stát členy ES. To je důvod, proč Švédsko preferovalo severskou hospodářskou spolupráci. Norsko působilo nerozhodně, přesto jeho obyvatelé dávali obecně tomuto plánu přednost před vstupem do ES. Někteří zde viděli cestu pro budoucí členství v ES s v rámci NORDEKu. Dánsko bralo NORDEK jako přípravu na členství v ES, jemuž dávalo přednost.

Hlavním důvodem, proč nebyl plán NORDEK nikdy přijat, bylo finské odmítnutí podepsat tuto smlouvu. Důvodem tohoto odmítnutí byl tlak ze strany SSSR spojený s obavou, co by se stalo, kdyby se Finové snažili prosadit členství v této organizaci bez sovětského posvěcení. Haagský summit probíhající roku 1969, umožnil znovu otevřít jednání některých zemí o členství v ES. Tento fakt byl z finské strany použit pouze jako záminka pro odmítnutí podpisu smlouvy NORDEK.

NORDEK byl zajímavým integračním pokusem z konce 60. let, který ale od počátku pronásledovaly různé nesnáze. Ty se podařilo překonat

spoluprací, jež vyvrcholila téměř k podpisu smlouvy. Je škoda, že tehdejší mezinárodní situace neumožnila vznik NORDEKu. Bylo by velice zajímavé sledovat jeho další vývoj a vliv na integrační snahy severských zemí. Problematika severské spolupráce je také zajímavým tématem pro další výzkum.

NORDEK. THE PLAN OF THE NORDIC ECONOMIC COOPERATION IN THE PERIOD OF 1968–1970

European integration was going into the impasse in the 60's, when President Charles de Gaulle, in 1963 and 1967, expressed its opposition to Britain's membership in the European Economic Community (EEC), and halted the whole process of enlarging. But not all countries wanted to reconcile with the situation that has arisen. For example, Denmark did not hide his disappointment from such a development, even though de Gaulle stressed that it is no barrier to the entry of other applicants, but Denmark has decided to remain outside of the EEC. The main reason was the absence of Britain. Denmark did not want to risk the chance that they could lose access to the British market which was at that time the main market for most of the Nordic countries.

Following the suspension of accession talks came up the Danish Prime Minister Hilmar Baunsgaard with a proposal to re-launching negotiations about a Nordic economic and customs union. This draft plan was NORDEK. Negotiations on NORDEK began in 1968, and in despite of the economic differences between individual countries moving in to a successful outcome. In early 1970, the treaty was completed and was ready for signature and subsequent ratification. Neither one did not happen. The Finnish Government, in March 1970, announced that Finland couldn't, regarding to the current situation, sign the treaty. And without the participation of any of the states had NORDEK no sense, therefore has never been signed and entered into force either. In consequence of this situation began Norway and Denmark to concentrate on their already running accession talks with the European Communities (EC).

NORDEK played an important, but not much discussed role of the Nordic cooperation and European integration in general. Reflected the interests of each state and trends of the Soviet Union intervene in this matter, can we say, that the negotiations was quite successful. NORDEK can be taken also as an example of the northern variant of the EC, which ultimately ended in failure.

